

Psykologi 26.3.2020

Provet hölls undantagsvis den 19 mars 2020

Tabellen i denna fil (på sidan 2) är inte nödvändigtvis fullkomligt tillgänglig för till exempel användare av skärmläsningssystem.

Slutgiltiga beskrivningar av goda svar 12.5.2020

Grunderna enligt vilka bedömningen gjorts framkommer i de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar. Uppgiften om hur bedömningsgrunderna tillämpats på examinandens provprestation utgörs av de poäng som examinanden fått för sin provprestation, de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar och de föreskrifter gällande bedömningen som nämnden gett i sina föreskrifter och anvisningar. De slutgiltiga beskrivningarna av goda svar innehåller och beskriver inte nödvändigtvis alla godkända svarsalternativ eller alla godkända detaljer i ett godkänt svar. Eventuella bedömningsmarkeringar i provprestationerna anses vara jämfällbara med anteckningar och sålunda ger de, eller avsaknaden av markeringar, inte direkta uppgifter om hur bedömningsgrunderna tillämpats på provprestationen.

Den främsta grunden för bedömningen av provet i psykologi är att svaret är förankrat i empiriskt härledd och forskningsbaserad kunskap och centrala psykologiska teorier. Människans utveckling, informationsbearbetning, psykiska hälsa och personlighet undersöks inom psykologin ur flera kompletterande perspektiv, såsom det biologiska, det kognitiva eller det sociokulturella. Examinanden ska ledigt kunna utnyttja vetenskapliga forskningsrön baserade på olika psykologiska perspektiv i analysen av psykiska fenomen och processer.

I provet i psykologi bedöms examinandens beredskap att förstå hur psykologisk kunskap genereras och hurdan den här kunskapen är till sin natur. Likaså granskas examinandernas förmåga att bedöma reliabiliteten och validiteten i olika undersökningar. Uppgifterna kan gälla bedömning av aktuella psykologiska forskningsresultat eller uppgörandet av en forskningsplan.

Till uppgifterna hör att beskriva, bedöma, diskutera och förklara psykologiska fenomen samt att jämföra olika perspektiv. I flera av uppgifterna ges även möjlighet att överskrida ämnesgränserna. I en del av uppgifterna ingår antingen textmaterial eller videomaterial som det gäller att kombinera med psykologisk kunskap i enlighet med uppgiften.

I det digitala provet är uppgifterna indelade i tre grupper: I grunduppgifter (t.ex. definiera, beskriv, förklara), II tillämpningsuppgifter och III vidareutvecklingsuppgifter (t.ex. diskutera, jämför, bedöm, planera).

Kriterierna för goda svar avviker från varandra i del I, II och III. Uppgifterna i del I förutsätter i huvudsak redogörelse över kunskaper, medan del II och del III kräver mera kunskapsbearbetning. Såväl i del II som i del III krävs förmåga att tillämpa psykologisk kunskap, men i del III ligger betoningen speciellt på vidareutveckling, och då kan svaret innehålla insiktsfulla betraktelsesätt och bedömningar av kunskapen och förklaringarna.

En viktig grund för bedömningen är hur djupgående psykologiska insikter examinanden har, hur hen kan tillämpa de här kunskaperna och i hur hög grad hen förmår granska dem kritiskt. Genom att enbart upprepa innehållet i läromaterial kan man inte komma upp till de bästa vitsorden. En del av uppgifterna förutsätter beredskap att analysera aktuella händelser och fenomen på psykologiska grunder. Vid bedömningen fästs särskild vikt vid hur moget svaret är och hur gedigna psykologiska kunskaper det bygger på. Examinanden bör svara på frågorna i enlighet med uppgiftsformuleringen. Det sakinnehåll och de teser som framförs i svaret bör motiveras med klara argument. Vid bedömningen fästs också vikt vid hur välstrukturerat och konsekvent svaret är.

I tabellen nedan framgår bedömningskriterierna för svaren till uppgifter för 20 respektive 30 poäng. I tabellens nedre del anges de poängområden för vilka kriterierna för goda svar har skrivits.

Faktabaserad kunskap 10 (15) p.					
<i>Psykologiska kunskaper och begrepp i svaret</i>					
Psykologiska kunskaper och begrepp saknas helt i svaret.	Svaret bygger på knapphändiga psykologiska kunskaper och begrepp. Hanteringen av psykologisk kunskap är på en försvarlig nivå.	Några relevanta tankar och begrepp baserade på psykologisk kunskap presenteras i svaret. Kunskapen behärskas nöjaktigt.	Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är ändamålsenliga. Kunskapen hanteras väl men är till vissa delar begränsad.	Svaret baseras på mångsidiga psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapen behärskas på en berömlig nivå.	Svaret innehåller psykologiska kunskaper och begrepp som är djupgående och mångsidiga. Kunskapen behärskas på en utmärkt nivå.
Bearbetning av fakta 10 (15) p.					
<i>Beaktande av uppgiftsformuleringen, utnyttjande av material och svarets struktur</i>					

Faktabaserad kunskap 10 (15) p.																														
Svaret följer inte uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas inte alls eller tolkas helt felaktigt. Svaret saknar sammanhang och struktur.	Svaret följer endast delvis uppgiftsformuleringen. Materialets innehåll antingen bara upprepas eller tolkas delvis fel. Svaret består av fragmentarisk kunskap och den presenteras som en lista.	Svaret är bristfälligt med tanke på uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas på ett schematiskt och mekaniskt sätt. Svaret följer ställvis en struktur men bygger på lösryckta fakta.	Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen, men en del av texten består av lösryckta fakta. Materialet utnyttjas relativt väl. Svaret följer en struktur.	Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas väl. Svaret bildar en berömlig helhet.	Svaret följer uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas på ett utmärkt sätt. Svaret bildar en utmärkt välstrukturerad helhet.																									
Tillämpning, vidareutveckling och utvärdering																														
Den psykologiska kunskapen tillämpas, vidareutvecklas eller utvärderas inte alls. Svaret bygger på grundlösa fakta eller på ogrundade motiveringar.	Tillämpningen, vidareutvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är obetydlig. Motiveringarna är knapphändiga.	Tydliga tecken på tillämpning, vidareutveckling och utvärdering av den psykologiska kunskapen. Det framförda motiveras, men motiveringarna är till vissa delar bristfälliga.	Tillämpningen, vidareutvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är väl framställd. Motiveringar ingår på flera ställen och de är hållbara.	Svaret uppvisar en berömlig förmåga att tillämpa, vidareutveckla och utvärdera psykologisk kunskap. Motiveringarna är klara och övertygande.	Svaret uppvisar en utmärkt och konsekvent förmåga att tillämpa, utvärdera och speciellt vidareutveckla psykologisk kunskap. Motiveringarna är heltäckande och synnerligen övertygande.																									
	FÖRSVARLIG				NÖJAKTIG				GOD				BERÖMLIG				UTMÄRKT													
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20										
Kriterierna för goda svar skrivs för poängen												9–11				och				15–17										
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Kriterierna för goda svar skrivs för poängen												13–16				och				22–25										

Del I

1. Minnessystem (20 p.)

Rätt svar: 2 p. Felaktigt svar: -1 p. Inget svar: 0 p.

- 1.1. Det semantiska minnet, dvs. kunskapsminnet
- 1.2. Procedurminnet, dvs. färdighetsminnet
- 1.3. Det episodiska minnet, dvs. det självbiografiska minnet
- 1.4. Procedurminnet, dvs. färdighetsminnet
- 1.5. Arbetsminnet
- 1.6. Det episodiska minnet, dvs. det självbiografiska minnet
- 1.7. Arbetsminnet
- 1.8. Det episodiska minnet, dvs. det självbiografiska minnet
- 1.9. Det semantiska minnet, dvs. kunskapsminnet
- 1.10. Arbetsminnet

2. Förhållandet mellan psykiska funktioner och hjärnan (20 p.)

Man får kunskap om förhållandet mellan psykiska funktioner och hjärnan med hjälp av funktionella men även strukturella hjärnforskningsmetoder samt genom att undersöka patienter med hjärnskada. Med funktionella hjärnabbildningsmetoder kan man t.ex. undersöka vilka hjärnområden som är de mest aktiva när en person utför en viss uppgift. Funktionell magnetavbildning (fMRI), singelfotonemissionstomografi (SPECT), positronemissionstomografi (PET) och optisk avbildning (NIRS) används för att mäta förändringar i hjärnans blodomlopp. Med elektroencefalografi (EEG) mäts hjärnans elektriska aktivitet och med magnetencefalografi (MEG) den magnetiska aktiviteten i hjärnan. Med hjälp av strukturella hjärnabbildningsmetoder kan man i sin tur exempelvis undersöka hjärnans struktur och dess avvikelser i relation till hur personen klarar av bestämda uppgifter. Sådana metoder är datortomografi (CT/CAT) och magnetröntgen (MRI). Vid sidan av hjärnabbildningsmetoderna kan också påverkan av hjärnans aktivitet utnyttjas: med hjälp av transkraniel magnetstimulans (TMS) kan man åstadkomma en lokal störning i hjärnans elektriska aktivitet samtidigt som försökspersonen utför en uppgift. Före tiden för dagens hjärnabbildningsmetoder fick man kunskap om hjärnfunktionerna genom att undersöka patienter som hade fått en skada på hjärnan. Man studerade sambanden mellan hjärnskadans lokalisering och kvalitet samt utförandet av bestämda uppgifter. Det är dock viktigt att komma ihåg att bara en del av de psykiska

funktionerna är kopplade till aktiviteten i något klart avgränsat hjärnområde och att många psykiska funktioner uppstår genom en bred samverkan mellan flera hjärnområden.

9–11 p. Examinanden redogör i sitt svar för två exempel på hur man kan erhålla kunskap om förhållandet mellan psykiska funktioner och hjärnan. Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp som till övervägande del är rimliga och relevanta. Kunskapen hanteras väl men är delvis begränsad. Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen, men en del av texten består av lösryckta fakta.

15–17 p. Examinanden beskriver med hjälp av två exempel på ett heltäckande sätt hur man kan få kunskap om förhållandet mellan psykiska funktioner och hjärnan. Svaret bygger på mångsidiga psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapen hanteras på ett berömligt sätt. Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen och bildar en berömvärd helhet.

Om antalet tecken överskrider den tillåtna teckenmängden med 50 % avdras 2 poäng och om teckenmängden överskrids med 100 % avdras 4 poäng.

3. Bedömning av ett barns ålder (20 p.)

I videofilmen uppträder ett 4,5 år gammalt barn. Barnets ålder går att bestämma mera exakt utifrån dess språk och tänkande. I allmänhet börjar barnets språk bli förståeligt för utomstående vuxna vid ungefär tre års ålder. Vid denna tid utökas barnets tal med bl.a. komparationer, pluralformer och frågeord. I videofilmen utförs klassiska mängdbedömningsuppgifter. Ett barn förstår i allmänhet inte begreppet mängdkonstans före femårsåldern. Barnet förstår inte att förändringen i substansens utseende inte förändrar dess mängd, och barnets uppmärksamhet fångas av den dominerande egenskapen hos objektet. I svaret går det att utnyttja Piagets teori om tänkandets utveckling. Enligt denna befinner sig barnet i videon i det föroperationella stadiet (2–7 år). Efter det föroperationella stadiet har barnet i de konkreta operationernas stadium (7–12 år) förmåga att förstå att mängden är konstant. I svaret kan examinanden också notera barnets förmåga att koncentrera sig på uppgiften (utvecklingen av exekutiva funktioner) och att räkna antalet slantar samt barnets förmåga att samspela med en vuxen person. I ett bra svar ligger uppskattningen av barnets ålder nära den faktiska åldern. Åldersbedömningen grundar sig på utvecklingspsykologisk kunskap, och examinanden kan motivera varför barnet sannolikt inte är äldre eller yngre än den uppskattade åldern. I ett bra svar noteras även att det kan förekomma rätt stora individuella skillnader när det gäller barns förmågor.

9–11 p. I svaret kommer uppskattningen av barnets ålder rätt nära barnets faktiska ålder (3–6 år).

Uppskattningen av barnets ålder grundar sig i huvudsak på relevanta psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapshandlingen är god, men till vissa delar begränsad. Materialet har utnyttjats relativt väl. Svaret är strukturerat. Motiveringar ingår på flera ställen och de är korrekta.

15–17 p. I svaret kommer uppskattningen av barnets ålder mycket nära barnets faktiska ålder (3,5–5 år).

Uppskattningen av barnets ålder är baserad på en mångsidig psykologisk kunskap och begreppsapparat. Kunskapshandlingen är berömlig. Svaret följer till huvudsakliga delar uppgiftsformuleringen. Materialet har utnyttjats väl. Svaret formar en berömvärd helhet. Uppskattningen av barnets ålder bygger på en klar och övertygande argumentation.

Om antalet tecken överskrider den tillåtna teckenmängden med 50 % avdras 2 poäng och om teckenmängden överskrids med 100 % avdras 4 poäng.

Del II

4. Psykologiska fenomen i texten till Anna Puus sång *Kroppen talar* (20 p.)

Sången *Keho puhuu (Kroppen talar)* berättar om känslor och hur de kommuniceras i en nära människorelation. I sångtexten beskrivs känslorna som kroppsliga förnimmelser som ofta är svåra att tolka eller uttrycka i ord. I svaret kan man redogöra för hur känslor uppkommer i samspelet mellan biologiska och kognitiva faktorer. I sången beskrivs till exempel att förargelse kan få andningen att bli snabbare, musklerna att bli spända och ansiktet att rodna till följd av en ökad blodcirkulation. Detta kan en utomstående upptäcka genom att observera ”kroppsspråket” hos en förargad person.

I svaret kan man behandla känsloteorierna eller känslornas kognitiva och biologiska grund. Känslorna och deras roll i interaktionen och välbefinnandet är också ett av fenomenen i sången. Känslorna är en central del av interaktionen, och de kan diskuteras utifrån exempelvis empati och spegelneuroner. I sångtexten och i psykologiska undersökningar betonas beröringens betydelse i samspelet mellan människor. I samband med beröring kan examinanden också nämna dess betydelse för produktionen av neurotransmittorer i hjärnan. Identifiering och förståelse av egna och andras känslor är en del av det psykiska välbefinnandet. För att förstå andras känslor krävs en medvetandeteori, och detta begrepp kan behandlas i svaret. Orden till sången kan också förklaras utifrån anknytningsrelationer vuxna emellan. När det gäller psykiska störningar är det

speciellt adekvat att behandla depression eller ångeststörning (panikattacker). Sånglyriken ger möjligheter till många olika tolkningar.

9–11 p. I svaret redogör examinandan väl för något psykologiskt fenomen eller nöjaktigt för några psykologiska fenomen på basis av sin tolkning av sångtexten. Materialet är relativt väl utnyttjat.

15–17 p. Examinanden har i sitt svar på ett berömligt sätt redogjort för psykologiska fenomen baserade på tolkningar av sångtexten. Det förekommer flera hänvisningar till materialet, som också har utnyttjats väl.

5. Utvecklingen av kognitiva färdigheter i vuxen ålder (20 p.)

Uppgiften placerar sig inom den kognitiva psykologins område, vilket ger examinandan möjlighet att med fokus på vuxenåldern tillämpa kunskap som hänför sig till den valda verksamhetsformen. I expertisforskningen analyserar man hur kunnandet inom olika yrken eller hobbyer utvecklas. Expertisen är alltid knuten till kunskapsområdet: den baserar sig på att man behärskar ett specifikt kunskapsfält och verksamhetsform. Jämförelser mellan experter och noviser har avslöjat att det typiska för experter är att de 1) behärskar ett väl organiserat och användbart kunskapsfält, 2) gestaltar problemen på djupet, 3) kan identifiera komplexa och relevanta situationer, 4) har ett synnerligen välutvecklat arbets- och långtidsminne, 5) har effektiva problemlösningstrategier samt 6) har beredskap att utvärdera sin egen kunskap och sina problemlösningfärdigheter. För att utveckla expertis är det väsentliga att man i ett tidigt skede får sakkunnig ledning; därför har många experter sannolikt inlett sin lärlingstid redan vid unga år. Utbildning lägger grunden för expertis men utvecklingen fortsätter i den långsiktiga verksamheten, t.ex. gällande problemlösning, inom det aktuella området. Det väsentliga med tanke på utveckling av expertis är att man får öva sig långsiktigt och ändamålsenligt (tänjer på prestationsförmågan) med stöd av en mera kunnig ledning. Verksamheten i expertgrupper och -nätverk stöder på ett betydande sätt utvecklingen av expertis. I ett bra svar poängteras att alla vuxna inte uppnår nivån av expertis; några förblir på en nivå som motsvarar ett rutinemässigt kunnande.

Med problemlösning avses en kognitiv ansträngning av individen i en situation som innebär en utmaning eller forcering av ett hinder utan att personen har stöd av lösningsmodeller baserade på tidigare erfarenheter. I vuxen ålder ingår problemlösning t.ex. i arbetslivet, vardagslivet eller hobbyer. Problemrymden omfattar de lösningsstigar som man har möjlighet att följa för att komma från utgångsläget till åsyftat mål. Vissa problem är möjliga att lösa rutinemässigt genom att stödja sig på tidigare erfarenhet eller problemlösningss algoritmer (mekanisk prövning av olika lösningar). Andra problem är så komplexa eller

invecklade att det inte är möjligt att lösa dem på ett mekaniskt sätt, och man kan inte nödvändigtvis ens påvisa att en viss lösning obestridligen skulle vara den rätta. I ett dylikt fall är problemrymden så vid att det inte är möjligt eller meningsfullt att pröva sig igenom alla tänkbara lösningar. Det är i sådana fall nödvändigt att använda sig av olika heuristiker (tumregler) för problemlösning. Dessa är metoder för selektiv lösningsprövning med hjälp av vilka man kan komma fram till en snabb lösning, men de kan inte garantera att problemlösningen lyckas. Vuxna personer har med tiden fått många slags erfarenheter och utvecklat fungerande heuristiker för att lösa typiska problem. I ett bra svar är det möjligt att diskutera att vuxna i den föränderliga världen hela tiden stöter på nya problem, vilket gör att deras beredskap för problemlösning ständigt kan sättas på prov.

Att fatta beslut är en form av problemlösning. Med beslutsfattande avser man en kognitiv process som leder till ett beslut rörande en verksamhet eller en fråga. Vi behöver fatta beslut när vi ska genomföra någonting men inte vet hur vi ska gå till väga i praktiken. Beslutsfattandet är ofta kopplat till valet av en specifik handlingslinje bland flera möjliga i en situation som präglas av osäkerhet. Den vuxnas beslutsfattande sker ofta under tidspress eftersom det i det praktiska livet ofta är ont om tid när beslut ska fattas. I en del andra situationer kan det finnas mera tid, men beslutet försvåras av att man måste ta hänsyn till många sinsemellan påverkande faktorer. Det är speciellt svårt att fatta beslut ifall problemen är oklart definierade. Individen ska på basis av bristfällig kunskap välja ett ändamålsenligt alternativ bland flera möjliga lösningar utan att i förväg veta hur väl de fungerar. Den psykologiska forskningen har visat att många slag av snedvridning inverkar på hur vi fattar beslut. Ett exempel på detta är människans tendens att söka stöd för sina existerande övertygelser och antaganden. Det är väsentligt att en vuxen kan identifiera situationer och förstå när det är viktigt eller nödvändigt att aktivera medveten överläggning (system 2) istället för att förlita sig på en förmåga att fatta beslut snabbt, automatiskt och intuitivt (system 1). I ett bra svar kan examinandan diskutera att även om en del vuxna förmår utnyttja sin ackumulerade livserfarenhet för att fatta kloka beslut så utvecklar andra inte nödvändigtvis sitt kunnande om beslutsfattande trots att de har erfarenhet.

9–11 p. Svaret följer uppgiftsformuleringen och innehåller i huvudsak meningsfull psykologisk kunskap om det valda ämnet. Exempelen är också ändamålsenligt utvalda med tanke på ämnet. Den psykologiska kunskap som hänförs till ämnet tillämpas på ett bra sätt och motiveringar ingår på flera ställen.

15–17 p. I svaret ingår mångsidig psykologisk kunskap och psykologiska begrepp med anknytning till det valda ämnet. Exempelen är välfunna och naturligt förankrade i psykologisk kunskap. Svaret är välstrukturerat och utformat till en berömvärd helhet. Motiveringarna är mångsidiga och övertygande.

6. Psykologiska perspektiv på Positivt CV (20 p.)

Med hjälp av Positivt CV övar sig barn och unga i att berätta om sig själva och redogöra för sina förmågor och utvärdera dessa. Att redogöra för och bedöma utvecklar den metakognitiva uppfattningen om de egna förmågorna, och då får samtidigt barnets eller den ungas självuppfattning klarare konturer. Processen kan också stödja den ungas identitetsutveckling genom att personens egna förmågor och intressen konkretiseras. En annan viktig aspekt av Positivt CV handlar om motivation. När man får en bättre uppfattning om vad man kan och vad man är intresserad av kan det också höja motivationen att utveckla dessa sidor. Att göra upp en lista över sina förmågor kan öka barnets eller den ungas upplevda självförmåga (själveffektivitet). Också personlighetspsykologin erbjuder perspektiv som examinanden kan basera sitt svar på. Positivt CV ger barnet eller den unga en möjlighet att uttrycka sin egen personlighet och ett sätt att tolka sina egna intressen och förmågor. Ur den kognitiva psykologins perspektiv kan Positivt CV behandlas exempelvis utifrån den perceptuella cykeln (perceptionscirkele). Perceptionen styrs av inre modeller: de saker som man fäster uppmärksamhet vid hos sig själv varseblir man, och på detta sätt kan Positivt CV bli en självuppfyllande profetia. I redogörelsen är det också möjligt att använda begreppet "tron på att man klarar sig" enligt vilket en positiv självbild och tro på att man reder sig själv ökar motivationen och därigenom upplevelserna av att lyckas. Examinanden kan också ta upp konsekvenserna av Positivt CV till kritisk behandling.

9–11 p. I svaret ingår olika psykologiska perspektiv effekterna av Positivt CV. Den psykologiska kunskapen och begreppsapparaten hanteras väl.

15–17 p. I svaret ingår flera psykologiska perspektiv på effekterna av Positivt CV. Den psykologiska kunskapen tillämpas på ett berömligt sätt i argumentationen och diskussionen i svaret.

Del III

7. Följder av sinnesförvrängningar (hallucinationer) (30 p.)

Ett bra svar bygger på en förståelse av att en psykos är ett allvarligt tillstånd som ofta är påverkat av biologiska och t.o.m. arvmässiga faktorer. I ett förtjänstfullt svar utnyttjar examinanden på ett bra sätt beskrivningarna av de intervjuade personernas upplevelsevärld, i vilken det centrala är upplevelsen av rädsla eller rentav skräck. Båda intervjupersonerna berättar om hur oerhört skrämmande synhallucinationer är. Eftersom rädlorna inte är kopplade till verkliga hot i den yttre världen och sådana som man kan dela med andra så kan de vara svåra att reglera på ett medvetet plan. I svaret är det möjligt att utnyttja

kunskapen om hur dessa emotioner uppstår i psykosen jämfört med i ett normalt sinnestillstånd. Examinanden kan också använda sig av kunskapen om rädslans neurala grund i sitt svar. Likaså kan hen diskutera vilka följder som kan vara förknippade med att leva med en ständig rädsla. Examinanden kan också behandla medvetandets och perceptionens natur som en process som skapas av hjärnan och som inte nödvändigtvis är en tillförlitlig beskrivning av världen omkring oss.

Att höra röster (i detta fall en annans tankar) kan också vara skrämmande. I exemplet som David beskriver var de paranoida tankarna förknippade med känslan av att den andra önskar honom något ont. Att upprätthålla sociala relationer blir svårt ifall andra människor upplevs som ett allvarligt hot. Även uppfattningen att man inte delar sina grundläggande sinnesupplevelser av den omgivande verkligheten med andra kan försvåra upprätthållandet av sociala relationer. Ensamhet och isolering kan för sin del leda till ökade symtom. Rachel beskrev sin upplevelse av att hennes spegelbild var förvrängd. I ett bra svar kan detta fenomen diskuteras exempelvis utifrån hur en splittring av den psykiska och fysiska självupplevelsen påverkar individen och de sociala relationerna. Det gäller att i svaret utveckla tankar om vad som i allmänhet gagnar upprätthållandet av psykisk hälsa och hur hallucinationer eller paranoida vanföreställningar gör det svårare att finna en inre balans. Examinanden ska i svaret lyfta fram att det vid en psykos är upplevelsen av att ha förlorat balansen som överskuggar allt, och då är effekten av de egna valen inte nödvändigtvis så stor. T.ex. mediciner kan stödja individen att finna en inre balans då de egna bemästrings- och försvarsmetoderna kanske inte är särskilt effektiva. Intervjuerna visade att de drabbade kunde berätta utförligt om sina hallucinationer. De förstod också att hallucinationerna hör ihop med sjukdomen. Det kan vara till hjälp att i en trygg miljö, t.ex. i den psykiatriska vården, kunna dela uppfattningen av vilka symtom som orsakas av sjukdomen. Hallucinationerna kan då kännas mindre skrämmande och individen kan uppleva sig kunna hantera dem bättre.

13–16 p. Kunskapen hanteras väl och examinanden har uppmärksammat väsentliga saker i materialet, såsom upplevelsen av rädsla, vilket hallucinationerna hos de båda intervjupersonerna var förknippade med. Den psykologiska kunskapen behandlas på ett bra sätt. I svaret diskuteras de båda områdena för påverkan (individen, de sociala relationerna) som frågan gäller, och examinanden utvecklar några tankar om svårigheterna med att upprätthålla den psykiska balansen vid en psykos.

22–25 p. Kunskapshandlingen och utvecklingen av den psykologiska kunskapen är utmärkt. Examinanden uppvisar djupgående kunskaper i ämnet och behandlar materialet på ett insiktsfullt sätt. I svaret diskuteras på ett mycket välstrukturerat sätt de områden för påverkan (individen, de sociala relationerna) som frågan

gäller, och examinanden utvecklar på ett insiktsfullt sätt tanken om vilka betydande utmaningar psykosen medför när det gäller upprätthållandet av psykisk balans.

8. Ensamhet och sociala medier (30 p.)

I den här utvecklingsuppgiften kan examinanden tillämpa psykologisk kunskap om utveckling och kamratrelationer i ungdomsåren på ett område som är nära förknippat med de ungas vardagsliv. Uppgiften innebär att examinanden ska behandla faktorer som sammanhänger med sociala medier, både sådana som minskar och sådana som ökar upplevelsen av ensamhet. I svaret kan examinanden diskutera hur sociala medier gör det möjligt att tillbringa tid inom ett brett socialt nätverk till vilket också kamrater från tidigare skolor och grannskap hör. Oberoende av platsen och tiden på dygnet är det möjligt att vara i direkt kontakt med vänner och dela sociala och emotionella erfarenheter. De sociala medierna kan också stödja sådana ungdomars nätverkande som inte önskar eller förmår göra detta i andra former av samspel. Det är också helt möjligt att hitta en kompisgrupp som representerar minoriteten trots att någon sådan inte finns i personens fysiska omgivning. De sociala medierna uppmuntrar dock till att välja ut, modifiera och förbättra det intryck man ger av sig själv. Följden är att detta forum ger en glansbild av kompisarnas liv, deras framgångar och popularitet. Då kan de som befinner sig i en svagare ställning, de ungdomar som är osäkra och har ett svagt självförtroende, uppleva att de inte hör till samma grupp som de andra ungdomarna. Å andra sidan kan också de unga som är populära i de sociala medierna uppleva ensamhet, ifall de inte har tillräckligt av relationer till människor med vilka de kan vara sig själva istället för att vara en "rollfigur" som vinner popularitet i sociala medier. Vissa ungdomar kanske låter de sociala medierna ersätta interaktionen ansikte mot ansikte vilket kan leda till att de ömsesidiga sociala kontakterna minskar. Vid virtuellt umgänge har man inte heller fysisk närhet till varandra. Kamraterna spelar en viktig roll som jämförelseobjekt i de ungas utveckling. Utåtriktade och sociala ungdomar kan ha kamrater i stor mängd, medan andra bara har någon enstaka. En del ungdomar upplever ensamhet redan under de tidigaste åren i skolan och har nästan inga vänner. De sociala medierna överdriver de skenbara vännernas antal och förstärker därmed upplevelsen av ensamhet. Som en följd av detta kan de ensamma ungdomarna känna sig ännu mera ensamma. Nätmobbning kan förvärra ensamheten eller leda till isolering från olika grupper. Men med tanke på den psykosociala utvecklingen är det inte vännernas antal utan kvaliteten på vänskapen som är det väsentliga; en enstaka god vän kan mången gång erbjuda ett betydande socialt stöd.

13–16 p. Svaret bygger på i huvudsak meningsfulla kunskaper om effekterna av sociala medier när det gäller ökning eller minskning av ensamhetskänslor hos unga. Begreppen används mestadels också på ett relevant sätt. I svaret utnyttjas kunskaper som anknyter till de ungas utveckling och kamratrelationer, och bortsett

från vissa brister är kunskapshandlingen god. Svaret är relativt väl strukturerat även om en del av texten kan vara lösryckt ur helheten. Den psykologiska kunskapen tillämpas, utvecklas och utvärderas på ett bra sätt. Motiveringar ingår på flera ställen och de är korrekta.

22–25 p. I svaret ingår mångsidig psykologisk kunskap om effekterna av sociala medier när det gäller ökning eller minskning av ensamhetskänslor hos unga. Även begreppsapparaten är mångsidig. I svaret tillämpas den psykologiska kunskapen på ett naturligt sätt i analysen av ett fenomen som är så vardagligt för unga människor, och detta fenomen behandlas ur flera psykologiska perspektiv. Svaret ger prov på examinandens förmåga att hantera psykologiska kunskaper på en berömlig nivå. Svaret bildar en komplett helhet som är strukturerad på ett berömligt sätt. Den psykologiska kunskapen tillämpas, utvecklas och utvärderas på ett berömvärd sätt. Motiveringarna är klara och övertygande.

9. Att dela hemligheter (30 p.)

9.1. (15 p.)

I ett bra svar har examinanden kunnat identifiera undersökningsuppläggningsen som en tvärsnittundersökning. Metoden för datainsamling som använts i undersökningen – intervju – kan examinanden namnge med ledning av texten. Den urvalsmetod som använts här identifieras som bekvämlighetssampling. Urvalsmetoden behöver inte anges med detta namn, men av ett bra svar framgår det att valet av försökspersoner inte har gjorts med hjälp av t.ex. slumpmässigt, dvs. randomiserat, urval. Undersökningens resultat har uppfattats och förklarats på ett korrekt sätt. Båda delarna av undersökningen visade att barnen när de kommit upp till sitt sjätte levnadsår börjar anta att delandet av hemligheter är ett uttryck för vänskap mellan barnen. Denna utveckling förstärktes med åldern. 3–5-åringarna uppfattade inte att det var ett tecken på en vänskapsrelation att dela en hemlighet. I undersökningen framkom det att delandet av en hemlighet är ett starkare budskap om vänskap än att man ger någon ett kex (studie 1) eller ger information (studie 2). Deluppgift 9.1. bedöms enligt poängstegen 0, 3, 6, 9, 12, 15.

6 eller 9 p. I svaret ingår huvudsakligen relevant psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Kunskapshandlingen är god men till vissa delar begränsad.

12 eller 15 p. Svaret bygger på mångsidiga psykologiska kunskaper och psykologiska begrepp. Kunskapshandlingen håller en berömlig eller utmärkt nivå.

9.2. (15 p.)

I ett bra svar kopplas diskussionen av undersökningens resultat till kunskapen om hur den sociala kognitionen utvecklas från barndom till tidig ungdom. I svaret behandlar examinanden bl.a. frågan om i vilken ålder barnet förstår att en annan person har egna känslor och tankar (medvetandeteori) och hur detta kan påverka hur individen bedömer betydelsen av hemligheter. Svaret kan också ta upp sådan kunskap om tänkandets utveckling hos barnet som sammanhänger med egocentriciteten eller med moralens utveckling. I svaret diskuteras också hur vänskapsrelationernas roll och betydelse förändras från treårsåldern till tolvårsåldern. Examinanden kan också i sitt svar diskutera hur givandet av ett kex och att dela med sig information kan skilja sig från varandra när man utvärderar en vänskapsrelation. Därtill är det möjligt att i ett bra svar bedöma undersökningens resultat i relation till undersökningens uppläggning och metoder.

7–8 p. I svaret ingår psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är relevanta. Svaret följer mestadels uppgiftsformuleringen, men en del av texten består av lösryckta fakta. Materialet är relativt väl utnyttjat. Svaret är strukturerat. Tillämpningen, utvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är goda. Motiveringar ingår på flera ställen och de är korrekta.

11–13 p. Svaret bygger på mångsidiga psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapshandlingen är berömvärd. Svaret följer uppgiftsformuleringen. Materialet har utnyttjats väl. Svaret bildar en berömlig helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas, utvecklas och utvärderas på ett berömligt sätt. Motiveringarna är klara och övertygande.